

İDARİ VE SOSYAL AÇIDAN KARAKEÇİLİ AŞİRETLERİ VE YERLEŞMELERİ

Yrd.Doç.Dr. Üçler BULDUK*

Türk-Oğuz ananesine göre idari ve sosyal teşkilat ikili bir yapı oluşturmaktaydı. Bu ikili düzen sağ-sol, doğu-batı, iç-dış, ak-kara vb. gibi birbirine paralel kavramlarla açıklanmaktaydı. Nitekim bu ananeye uygun olarak Oğuzlar'da Boz-ok ve Üç-ok olmak üzere iki ana kola ayrılmışlar, her koldaki onikişer boy, idari ve sosyal mevkiilerini yansıtan orun ve ongunları ile Oğuz töresi içinde yerlerini almışlardır. Oğuz geleneğine göre Boz-oklar hakim unsur Üç-oklar ise ona tabidir. Ancak Göktürk ve Uygur hakimiyetinin Orta Asyada zayıflamasıyla, doğudaki Boz-ok boyları, Batı'daki Üç-ok illerine sığınmış ve hakimiyet Üç-oklara geçmiştir. Bu tarihi gidişatı Dede Korkut Destanlarından takip edebiliriz. Ayrıca X-XI. Yüzyıllarda Üç-oklardan Salur Boyu'nun Oğuzlara liderlik ettiğini ve 1040-1308 yıllarında yaşamış olan güçlü Selçuklu devletini yine Üç-okların Kınık Boyu mensuplarının kurduğunu hatırlayacak olursak bu gerçek daha iyi görülebilir. Moğol istilasından nasibini alan Selçukluların yıkılma sürecine girmesiyle beraber Anadolu'da Osmanoğulları gittikçe güçlenmeye başlamış ve nihayetinde Anadolu'daki Türk birliğini tesis etmeyi başarmışlardır. Dolayısıyla Oğuz ananesi özüne dönmüş, yani Boz-oklar tekrar hakimiyeti ele almışlardır.¹ Bilindiği gibi Osmanoğulları 24 Oğuz boyu içerisinde ilk sırada yer alan Kayı Boyu'na mensupturlar. Karakeçili aşiretleri de bu boya mensup olma şuuru ve kıvancı içerisinde oldukları gibi, Anadolu'ya geliş süreciyle başlayan kaderlerini de Kayılarla beraber çizdiklerini ileri sürerler.

* A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü (Genel Türk Tarihi) öğretim üyesi.

¹Oğuzlardaki ikili teşkilat ve Boz-ok, Üç-ok hakimiyetindeki değişmeler hakkında bkz.: Ü.Bulduk, "Oğuznamelere Göre Üç-ok ve Boz-ok veya İç-Oğuz, Dış-Oğuz Meselesi" *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Turkish Journal of Social Research) c. 1, sayı 3 (Kasım 1997), s.109-116.

Kayılar, Malazgirt savaşının hemen akabinde Anadolu'ya gelen Oğuz boylarından biridir. Dolayısıyla onların Anadolu coğrafyası içerisinde yurt tutmaya yönelik göç hareketleri hem Anadolu'nun Türkleşmesi hadisesine katkıları nedeniyle hem de Karakeçililerin yerleşme sahalarını muayyenleştirmesi sebebiyle oldukça önemlidir. Karakeçili ananesinde, bu aşiretin Ertuğrul Gazi ile hemhal olduğu ve Ertuğrul Gazi'ye yoldaşlık ettiği inancı mevcuttur. Karakeçililerin bu inancını, kendi siyasetine de uygun düşmesinden dolayı, benimseyen II.Abdülhamid Han'ın bu sebeple, Karakeçililer nezdinde büyük bir yeri vardır. Çünkü Abdulhamit Han ile beraber Karakeçililer'in devleti kuran Kayı boyuna mensup oldukları yeniden tescil edilmiş ve Ertuğrul Gazi'nin Türbesi'ni ziyaretle başlayan şenlikler resmileştirilmiştir². Karakeçili Aşireti adlı Risale'ye göre, Ertuğrul Gazi'yi şâd ve birçok köy ve kasabayı imar ve abad etmek üzere merkezi Bilecik olan "Ertuğrul Sancağı" oluşturulmuştur. Karakeçililer her senenin "Rebi'ülahir" ayında, atlarıyla Ertuğrul Gazi'inin türbesini ziyaret ederek, burada mevlit okuyup, kurbanlar keserler ve ikramda bulunurlar. Bu merasim Karakeçililere mahsustur (a'yâd-ı mahsuse) ve bundan büyük bir gurur duyarlar³.

Tarihi kaynaklara göre ellibin kadar Tatar ve Türkmen gaza ve cihat etmek amacıyla önce Erzurum ve Erzincan'a ardından da, yine Kayı boyuna mensup olduğunu bildiğimiz Artuklu⁴ sahası içerisinde yer alan, Güney Doğu Anadolu'ya inmişlerdir. Beğleri Süleyman Şah, Halep'e giderken Fırat'ta boğulmuş ve Türk Mezarı diye de bilinen Caber kalesine defnedilmiştir. Beğlerini yitiren "göçer evli"lerin bir kısmı Beriyye'ye gitmiş bir kısmı ise Anadolu'ya dağılmışlardır⁵. Beriyye, Urfa'nın Viranşehir kazası ile Mardin'in Derik ilçesi arasında bulunan bir idari ünite olup⁶ Türkmen aşiretlerinin çok kesif olarak bulunduğu bir bölgedir.

Babasının ölümü üzerine dörtyüz kadar göçer evliyle bölgeyi terkeden Ertuğrul Gazi, Pasin ovasına, Sürmeliçukuruna varıp, bir müddet

² Bu konuda bkz.: A. Çay, "Ertuğrul Gazi, Karakeçililer ve Söğüt "Yörük Bayramı" ", s.5-9, III. **Osmanlı Sempozyumu Bildirileri**, Söğüt 1988.

³ **Karakeçili Aşireti**, İstanbul 1321, s.3-4.: Tarafımdan yayıma hazırlanmış olan bu risale ve değerlendirmesi, Karakeçili Kaymakamlığı tarafından basılacaktır

⁴ M.F.Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, İstanbul 1981, s.260

⁵ Aşıkpaşazade, **Tevarih-i Al-i Osman**, İstanbul 1332, s.3

⁶ N.Göyünç, "XVI. Yüzyılda Güney-Doğu Anadolu'nun Ekomomik Durumu", **Türkiye İktisat Tarihi Semineri** (8-10 Haziran 1973) Metinler/Tartışmalar, Ankara 1975, s.90

orda kaldıktan sonra Selçuklu hükümdarı Sultan Alaeddin'in çağrısı üzerine önce Adıyaman sonra da Ankara taraflarına geldi⁷. Yaklaşan Moğol tehlikesi ve ucları basan Bizans imparatorluğuna karşı yardımını gördüğü Ertuğrul Gazi öncülüğündeki Kayıları Ankara civarındaki Karacadağ'a konduran Sultan Alaaddin, Rumlara karşı Sultanönü (Eskişehir)'nde kazanılan zaferde ordusunun akıncılığını üslenen Ertuğrul Gazi'ye, Söğüt, Domaniç ve Ermeni Beli'ni yaylak-kışlak olarak vermiştir⁸. Anadolu Eyaleti olarak daha sonraki kaynaklarda belirtilen bu coğrafya, Karakeçili aşiretlerinin yoğun olarak buldukları diğer bir coğrafyadır Kısacası Karakeçililer, mensubu buldukları Kayıların öncülüğünde devlet kuran Osmanoğullarının Anadolu'da konup-göçtükleri bölgelerde yoğunlaşmaktadırlar. Öyleki bu bölgelerde ayrı bir idari ünite oluşturacak kadar nüfuz ve nüfusa sahip idiler. Bu durum da aşiretin, özellikle batıda, tarihi-içtimai hafızasını tazelemesine vesile olmuş, Karakeçili ananesi, destani öğeleri de içine alacak şekilde muhafaza edilmiştir. Kayılar'ın ilk geldikleri Güneydoğu Anadolu'daki birçok yer ismi, örneğin Karacadağ ve Söğüt, daha sonra göç ettikleri Anadolu'nun İç ve Batı kesimlerinde de yaşatılmıştır. Özellikle Urfa-Mardin, Kırşehir-Ankara ve Eskişehir-Bilecik havalisinde benzer yer isimlerinin çokluğu ve buralardaki kesif Karakeçili aşiretlerinin varlığı dikkat çekicidir.

II. Abdulhamit zamanında yazılan Karakeçilere ait risalede aşiret isminin kendilerine bizzat Ertuğrul Gazi tarafından verildiği hikaye edilmektedir. Buna göre Karacahisar'ın fethi esnasında aşiret, karakeçilerin boynuzlarına ışıldak bağlayıp, "alaycık"(alacak) denilen bir tür keçe çadırı üzerine örtü örtmek suretiyle harp hilesine müracaat edince, Ertuğrul Gazi "haydin alplerim, haydin Karakeçili yürüklerim" diyerek aşiretin bu isimle anılmasına vesile olmuştur⁹. Alaycık'ın tarif edildiği diğer bir sayfada ise, ak keçeyle örtülen çadırın ortasındaki pencereden çıkan dumanın ak keçeyi" kara keçe"ye dönüştürdüğünden bahisle aşiret isminin buradan geldiği gibi bir imada bulunmaktadır. Ayrıca bu tür "alaycık"ın Türkistan ve Özbek diyarı ile Horasan'da da yapıldığı hatırlatılarak, kitabın yazarının mensup olduğunu sandığımız Özbekli aşireti, Karakeçililer nezdinde daha itibarlı hale getirilmektedir¹⁰.

⁷ Aşıkpaşazade, s.4-5

⁸ İbn-i Kemal, *Tevarih-i Al-i Osman*, 1. Defter, Ankara 1970, s.50-51 (haz.: Ş.Turan)

⁹ **Karakeçili Aşireti**, İstanbul, 1321, s.1-2

¹⁰ Aynı eser, s.6

İç ve Batı Anadolu'daki Karakeçililer "Yörük" olarak anılırken, Doğu'daki Karakeçililer "Türkmen" ve hatta "Ekrad" olarak nitelendirilmektedirler. İlk bakışta ayrı etnik yapıları çağrıştıran bu nitelendirmeler aslında sadece idari ve sosyal açıdan bir tasniften ibaret olup, zaten aynı aşirete mensup gruplara farklı sıfatların verilmesi de bunu işaret etmektedir. Yukarıda belirtmeye çalıştığımız gibi ikili yapı Türk devlet geleneğinin temelinde vardır. Yörük ve Türkmen kavramları da bu açıdan ele alınmalıdır. Selçuklu çağından beri "Türkmen" Kızılırmak'ın doğu ve güneyinde kalan bölgelerdeki konar-göçerleri, "yörük" ise ırmağın batısında ve Rumelide yaşayan cemaatleri¹¹ tasnif etmek amacıyla kullanılmaktadır. Yani Yörük ve Türkmenin buluştuğu ortak nokta konar-göçerliktir. Aynı şekilde Karakeçililerin Diyarbakır Kolu için "Ekrad-ı Karakeçili" denmesi de onların henüz yerleşik olmayan göçer hayatı devam ettirmeleriyle ilgilidir.¹² Ziya Gökalp, Urfa Karakeçilileri üzerine verdiği bilgilerle bu gerçeği derinlemesine ortaya koymuştur¹³.

Urfa Karakeçilileri diye bilinen ancak, idari birimlerin zamanla değişmesi veya göç yada iskanlar sebebiyle farklı sancaklara bağlanan Karakeçililer umumiyetle, Siverek, Viranşehir ve Beriyye hattında yaşamışlardır. II. Selim devrine ait Diyarbakır mufassal defterinde, sadece Viranşehir ve civarında yaklaşık 1000 vergi neferi bulunmaktaydı. "Cemaat-ı Ekrad-ı Aşiret-i Karakeçili" başlığıyla verilen bilgilerden bunların çok büyük bir kısmının "konar-göçer" olduğu ancak 30 neferin köylerde kayıtlı bulunduğu görülmektedir. Selasil, Hile, Hancuğaz, Sefere, Selimi, Sumatar Karakeçililerin küçük nisbetlerde meskun olduğu köylerdi¹⁴ 14 mezraa da Karakeçili tasarrufundaydı¹⁵ Bu mezraaları elinde tutan Karakeçililer oymaklara ayrılmış ve her oymakta nüfusuna göre birkaç kethüda vazife almıştır. Defterde kayıtlı bu oymaklardan Dodanlı, üç kethüdaya taksim edilmiş 408 nefere, Rezzanlı 309 ve Banki 199 nefere

¹¹ F.Sümer, "XVI. Asırda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış", İFM., XI/1-4 (İstanbul 1952),s.511

¹² N.Göğünç bu konuya değinerek, İsimleri Türkçe olup, Akkoyunlulara dayandığı bilinen aşiret ve aşiret beğlerinin "Ekrad" diye nitelenmesini defterlerde etnik bir ayırımın yapılmamasıyla izah eder., a.g.m., s. 90

¹³ Bkz.: Z.Gökalp, **Kürt Aşiretlerinin Sosyolojik Tetkikleri**, İstanbul 1992.

¹⁴ TD 96, Defter-i Mufassal-ı Diyarbakır ve Tevabiha, v.216a-b

¹⁵ TD 96, v. 217b-218a; mezraalar; Ortahan, Halil Mağarası, Yassıviran, Direk Mağarası, Körik Mağarası, Laçın Viranı, Çamurlu ve Davul, Merdesi Viranı, Şerefi Dökmetaş, Kaniyye-baş Mağarası, Tirek Sarnıç, Pir Davud, Hüseyin Bağı, Şemsükamer

sahip büyük oymaklardandır¹⁶. XVI. yy'ın ikinci yarısından sonra ise bu aşiretler Beriyyecik Kazasına bağlanmışlardır¹⁷. XIX. Yüzyılda ise Diyarbakır'da Karakeçili görünmezken "Giki(?) (Kiği) mea Türkman" idari ünitesi oluşmuş, ayrıca Siirt'te de Karakeçili Nahiyesi teşekkül etmiştir¹⁸. Bu değişmeler yukarıda değindiğimiz gibi çeşitli nedenlerle idari ünitelerin tekrar düzenlenmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. XVI. Yüzyıldan itibaren aşiretlerin zaman zaman iskana zorlanması bunun nedenleri arasındadır. Bu yolla Osmanlı devleti hem boş ve harap bölgeleri şenlendirmiş hem de iç ve dış tehditlere karşı sükun ve güveni sağlamayı amaçlamıştır¹⁹.

Nitekim güvenliği sağlamak için 1891'de "Hamidiye Alayları"nı oluşturan II.Abdulhamit, Urfa Karakeçilileri ve Milli aşireti ile Tay, Miran, Artuşu aşiretlerinden merkezi Mardin'de olan 6.Liva'yı ikame etti²⁰. Devlet bu yolla hem otoritesini pekiştirmiş hem de güvenliğini sağlamış oluyordu. Nitekim bu politikanın sonucu olarak, Karakeçililer ve Milli aşireti Balkan savaşlarına 3 gönüllü alay ile katılmışlardır²¹.

Karakeçililerin idari açıdan daha düzenli bir yapıya sahip oldukları Ankara ve çevresi, bu aşiretin Anadolu'daki ikinci durağıdır. XVI. yüzyıl kayıtlarına göre Karakeçililer "Yörükân-ı Ankara" adıyla anılan müstakil ünitenin içerisinde yer almışlardır. 1530'larda Yörükân-ı Ankara içerisinde Karakeçili adıyla veya ona bağlı bir cemaat adı zikredilmemişse de, 1571 tarihli defterde hemen hemen aynı isimleri taşıyan cemaatlerin büyük bir kısmının Karakeçili'ye bağlı oldukları belirtilmektedir²². Bu durum da Ankara Sancağında meydana gelen idari taksimatlardaki değişikliklerle alakalıdır²³. 1530'da "Tevaif-i Yörükân-ı Kasaba tabi-i Kaza-i Ankara,

¹⁶ TD.96, v.219a-224b; Eminli oymağı için nüfus verilmemiştir.

¹⁷ Bkz.: T.Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I*, Ankara 1988, s.198-199.

¹⁸ Aynı eser, s.254.

¹⁹ Aşiretlerin iskani hakkında geniş bilgi için bkz.: C. Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı*, İstanbul 1987 ; Y.Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988.

²⁰ B.Kodaman, *Sultan II. Abdulhamit Devri Doğu Anadolu Politikası*, Ankara 1987, s.55.

²¹ Aynı eser, s.87.

²² bkz.: Tablo I ve II

²³ XVI. Yüzyıl ve sonrasında Ankara'nın idari taksimatı için bkz.: Ö.Ergenç, *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı, XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*, Ankara 1995; R. Özdemir, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*, Ankara 1986.

hass-ı mirliya" başlığıyla sunulan aşiretlerin²⁴ isimleri onların Karakeçili olduklarını göstermektedir. Bu dönemde yörük cemaatlerinin hemen tamamı, ziraatten çok hayvancılıkla geçinmekte olup, yerleşik hayata geçmemiş bir durumdadır. Kaynağa göre karyede "sâkin", yani yerleşen cemaat yoktur. 55 cemaatten sadece Yaylalu, Azizbeğlü ve Tosbağa cemaatleri için "sakin der mezraa-i x" tabiri yazılmıştır. Bu cemaatlerin nüfusu 900'ü hane 570'i mücerred(bekar), 18'i imam 10'u muhassıl ve 3'ü sipahizade olmak üzere toplam 1501 nefer olup, 39.959 akça vergi vermektedirler (Bkz.: Tablo I). Aynı defterdeki bazı kayıtlar ise Anadolu'nun diğer sancaklarında Karakeçili cemaatlerinin yerleşmeye başladıklarını göstermektedir.²⁵

1576 yazımında Ankara Yörükleri ayrı bir kazaî statüye sahip dört kısma ayrılmıştır:

1-Tevaif-i Ulu Yörük²⁶

2-Tevaif-i Yörükân-ı Kasaba tabi-i Kara Keçili²⁷

3-Tevaif-i Ulu Haymana²⁸

4-Haymanaha-i Aydın Beğlü (ve Çukurcak)²⁹

Bu cemaatler, Ankara'nın Güney ve Batı kesimlerine yayılmış kesif bir nüfusa sahipti. Karakeçili'ye tabi olup, şehzade Murat (III.Murat) ın haslarında gözüken 56 cematın toplam vergi nüfusu 2445 neferi bulmaktaydı. Bu da yaklaşık 10 binlik bir nüfusa karşılık gelmekteydi. Ancak bu cemaatlerin bir kısmının gerçekten Karakeçili cemaatlerinden sayılıp sayılmayacağı muallakta kalmaktadır. Çünkü kayıtlarda idari açıdan Karakeçiliye tabi olan bu cemaatler için "an cemaat-i Karakeçili" denmemekte, sadece "tabi-i Karakeçili" veya "der sakin-i Çukurcak" gibi ifadeler kullanılmaktadır³⁰. Böyle cemaatler içerisinde en kalabalık gurubu "Tosboga cemaatleri" oluşturmaktadır. 327 nefere sahip 6 cemaate ayrılan Tosboga cematleri, Ankara'nın hemen güneyindeki Göz, Kızılca İmir,

²⁴ TD 438, Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (H.937/1530) I, faksimile, Ankara 1993, s-341-343

²⁵ TD.438, Kütahya Sancağı, Kula Kazası; karye-i Kara Keçili, imam 1: Hane 18: Mücerred 3: sipahizade 4: pir 1: cemaat-i yörükân-ı karye-i m.: hane 8

²⁶ TD.76, Defter-i Mufassal-ı Yörükân-ı Ankara (H.979/1576), s. 1-33

²⁷ TD.76, s. 34-56

²⁸ TD.76, s. 57-161

²⁹ TD 76, s.162-215

³⁰ TD.76'daki cemaatler için bkz.: Tablo II

Lala, Söğütözü ile Toturga köyündeki Konşı mezraasında sakindiler. Saru Bozu Aykudoğlu cemaati ise Ayşe mezraasını tasarruf etmekteydi. Yaylalı Cemaati aynı adı taşıyan üç hisseye bölünmüş, ayrıca Erişteci-Saru Enbiyalı Cemaati de kendisine bağlanmıştı. Yaylalı cemaatinin 284 vergi nüfusuyla Afşar ve Akçain köyleri ile Bozözü mezrasında sakin olduğu görülmektedir. Azizbeğlü cemaatinin de 202 neferle üç hisseye bölünmüş olarak, Kasaba ve Murtazaabad' a bağlı Akçapınar, Ilıpınar köyleri ve çevresinde sakin oldukları bilinmektedir. Dikkati çeken nokta, İshaklu, Delüler, Çakırlı gibi çok sayıda cemaatin Çukurcak'a bağlı Eslemes mezraasında yerleşmeleridir (Bkz. Tablo II). Karakeçili ismini alan bir cemaat ve perakende-i Karakeçili adıyla Balgat köyünde sakin diğer bir cemaat dışında 18 yörük cemaati doğrudan Karakeçili cemaatleri içerisinde kaydedilmiştir. Bu cemaatler şunlardır: Oğulbeyli, Tatarlu, Döğürlü, Hacılar, Kara Ahmedlü (İshak Hacı), Bahyurd, Temirli, Gök İshaklı, Araçlı, Hacı Beğlü, Delüler, Sandallu, Kumdallu, Köseler, Saruhanlı, Avcılar, Kara Taşlı. Ankara Yörükleri içerisinde yer alan Karakeçililerin yayıldıkları saha daha çok bugünkü Ankara'nın güneybatısını ifade etmektedir. Çukurca, Elmadağ ve çevresi, Karakeçili ilçesi, Bala ve Sincan'dan Polatlı'ya kadar uzanan düzlükler, Karakeçili aşiretlerinin konduğu belli başlı yerlerdir.

Ankara'nın kuzey ve doğusundan, Beypazarı, Sivrihisar ve Sultanönü (Eskişehir)'e kadar uzanan bölgelerde de Karakeçililerin varlığına tesadüf edilmektedir. Bu bölgelerdeki aşiretler bir ucu Sivas'a ulaşan "Ulu Yörük" teşekkülü içerisinde kaydedilmiştir. F.Sümer'in de belirttiği gibi 1523'te mühim bir kısmını Gençlü oymağının oluşturduğu 3.985 neferi bulan bu teşekkülün bölüklerinden biri de Karakeçili adını almıştır³¹. Bizim de tesbit ettiğimize göre Ulu Yörük taifesi içerisinde Ankara sancağına bağlı Karacakaya karyesinde 105 neferlik bir Karakeçili cemaati mevcuttur³². Kırşehir ve Ankara sancağındaki Karakeçililer'in bir bölümü XVI. yüzyılda daha batıya, Eskişehir civarına göç ederken bir kısmı da bu bölgelerde yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Osmanlı merkezi idaresi tehlikeli yerlerde yerleşim merkezleri oluşturmak suretiyle güvenliği tesis etmeyi amaçlamaktaydı. Bugünkü Karakeçili ilçesinin hemen yanındaki Köprüköy (Çaşnigir) bu açıdan güzel bir örnek oluşturur.

³¹ F.Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları* (3. baskı), İstanbul 1980, s.178, 181-182

³² TD.76, s.21

Kızıllırmak'ın her iki yakasındaki Berek Dağı'nın kayalıkları gizlenmeye ve saldırıya müsait bir yer olduğundan soyguncular, Çaşnigir Köprüsü civarındaki kervanları vurmaya başlamışlardı. XVI. yüzyılın sonlarına ait Ankara Kadılığına ait kayıtlarda bu duruma işaret edilerek, köprü yakınında kurulacak bir yerleşim merkezinin güvenliği sağlayabileceği düşünülmüş ve bu maksatla cami inşa etmek isteyen bir saray görevlisine destek sağlanmıştır³³. Zamanla büyük bir köy haline gelen bölge, böylece Karakeçililerin yerleşimine açılmıştır.

Ankara ve Kırşehir'den katılanlarla birlikte XVI. yüzyıldan itibaren Karakeçililerin yoğun olarak yaşadıkları diğer bir bölge şüphesiz İç-batı Anadolu'dur. Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren bu bölgelerde mevcut olan konar göçer gruplar bağlı oldukları hukuki esaslara, tabi oldukları vergilere veya başlarındaki boybeyine göre isim almışlardır. Dolayısıyla Ankara Yörükleri içerisinde bulunan Karakeçili cemaatlerinin aldıkları isimlerle, bu bölgedeki cemaatlerin isimleri benzerlik göstermemektedir. Mesela Karakeçili Aşiretleri adlı risalede, Balıkesir'den Eskişehir'e uzanan bölgelerde, Veliler, Toluzlu, Karabakılı, Şazlı, Hacı Halil, Hayyam Kethüda, Akça İnli, Ayn Hanı ve Özbekli aşiretleri adı çekilen belli başlı Karakeçili cemaatlerdir³⁴. Ayrıca, Karakeçili aşiretlerini de içine alan Söğüt Yörükleri büyük bir yörük grubu olarak Söğüt, Edincik, Balıkesir, Bursa, Bergama, Gönen, ve İnegöl'e kadar yayılmışlar, Karakeçili adını muhafaza eden daha küçük bir aşiret ise Söke ve civarında kalmıştır³⁵. XV-XVI. yüzyıllardan itibaren Hüdavendigâr (Bursa) Livası'ndaki Söğüt yörüklerinin "selâtin" evkafı reayasından oldukları görülmektedir. Hüdavendigâr Livası tahrir defterinde "an cemaat-i müteferrika-yı Söğüd" başlığı altında 36 ayrı kalemde yörük cemaati bulunmaktadır. Adranos, İnegöl, Kite, Gönen, Bergama, Kızılcı Tuzla, Mihaliç, Tophisar, Akhisar, Akyazı ve İznik gibi geniş bir alana yayılan Söğüt Yörükleri II.Murad Han'ın vakıf reyası olarak kayıtlarda geçmektedir³⁶. Söğüt yörükleri arasında geçen Adranos'daki Keçili ve İnegöl'deki Bayramlı aşiretlerinin Karakeçili

³³ Bu konuda bkz.: S.Faroqhi, **Kentler ve Kentliler**, (çvr.: N.Kalaycıoğlu), İstanbul 1993, s. 80

³⁴ **Karakeçili Aşireti**, İstanbul, 1321.

³⁵ Vahit Çubuk, "Yörükler", İ.A. c.XIII, s.432

³⁶ **Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I**, (haz.: Ö.L.Barkan- E.Meriçli) Ankara 1988, s.279-280; Vakf-ı Sultan Murad Han başlığı altında verilen yörük cemaatlerinin vergi nüfusu 1326 hane ve 684 bekar olup bu yaklaşık yedi binlik bir nüfus demektir.

yörüklerinden olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla yukarıda belirttiğimiz risalede adı geçmemekle beraber aslen Karakeçili'ye mensup değişik isimler taşıyan pekçok cemaat mevcuttur. XVII. yüzyıl ve sonrasına ait Karasi (Balıkesir) sicillerinde verilen malumat bu fikrimizi daha da güçlendirir. H.1087 tarihli bir kayıta Hacı Bayram obası için, “merhum Sultan Murad Han-ı Sani evkafından, Sögüt perakendesı reayasından Karakeçili cemaatinden...” şeklinde bahs edilir³⁷. Balıkesir sicillerinde, Karakeçili cemaatlerinin, eskiden olduğu gibi ya Harameynü’ş-şerifeyn ya Emir Sultan ya da II.Murad evkafı raiyyeti olduğu belirtilerek, sancakbeyi ve adamlarının onlara zulm ve haksızlık yapmamaları üstünde ısrarla durulur. Bu dönemde Kepsut, Fırt, Sinca(n), Manyas, Balya gibi yerlerde kışlayan Kubaş ve Karakeçili cemaatleri çadırlarıyla buralarda konar-göçer bir hayat yaşamaktadır³⁸.

Tanzimat ile beraber konar göçer aşiretler içinde yeni mülki teşkilat tatbik edilerek, Ankara, Sivas, Konya, Karasi sancaklarında bazı aşiretler müstakil muhassıllık haline getirilmiş, aşiretler için köyler kurulmuş veya mevcut köyler iskana açılmıştır³⁹. 1854-64 yıllarında Balıkesir,Edremit ve Bergama’da yaşayan aşiretler için kırka yakın iskan mahalli kurulmuş, bazı aşiretler köy teşkil edecek şekilde parçalanarak değişik bölgelere dağıtılmıştır. Bölgedeki Karakeçili aşiretleri de bu maksatla 14 parça halinde yerleştirilmiştir⁴⁰. Akabinde, H.1259 (1843/44) yılında buldukları Manisa (Saruhan) ve Bursa (Hüdavendigar) vilayetlerinde ve diğer sakin oldukları mahallerde iskan edilen Karakeçililer, H.1283 (1866) tarihinde kendileri için sonuçları önemli bir kararla karşı karşıya kalmışlardır. Bu tarihte Ahmet Vefik Paşa devlet katında, aşiretlerin Balıkesir’den “fekk”ini yani çıkarılmasını ve buldukları kazalara dahil edilmesini sağladığı gibi, “beylik” ünvanını da lağvetmiştir⁴¹. Asker için lazım olan aba ve diğer

³⁷ K.Su, **Balıkesir ve Civarında Yörük ve Türkmenler**, İstanbul 1939, s.39-42

³⁸ Bazı görevliler, bölgede kışlayan Karakeçili ve Kubaş cemaatlerini, haksız biçimde Kıptıyan ve Türkmen taifesi yerine koyarak para gaspetmek istemişlerdir; aynı eser, s.68-70 ve 89-92

³⁹ İskanlar hususunda bkz.: Y.Halaçoğlu, **XVIII. Yy’da Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara 1988; Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskanı**, İstanbul 1987, s.114-115

⁴⁰ Cengiz Orhonlu, **Aşiretlerin İskanı...**, s. 118; K.Su, a.g.e., s.152-153; K.Su’nun verdiği tabloda Karakeçili Aşireti şu iskan mahallerinde bulunmaktadır: Naldöken, Kuşca, Çukurtarla, Erdel, Kurtluca, Develer, Küpeli, Giresun Kazası, Çevikçe, Mastavra, Fındıklı, Cinge, Kepsut-Boyacak iskanı.

⁴¹ **Karakeçili Aşireti**, s.4

dokumaların üretimi maksadıyla Balıkesir’de kurulu “abahane”lerin ipi ve yününü sağlayan Karakeçililer zaman zaman işlerini aksatmamaları hususunda uyarılmış ve aksaklıktan aşiret beyleri mesul tutulmuştur⁴². Bu tür bir buyrultu’da Karakeçili aşiret beylerinin isimleri teker teker sayılmıştır. Balıkesir ve Manisa’daki aşiretin üç beyinin ismi verilmemekle beraber, bütün Karakeçili beylerinin, Ertuğrul Gazi’yle beraber bu bölgeye gelen aşiret reislerinin neslinden geldiği özellikle belirtilir. Ancak bu durum dahi Karakeçililerin Balıkesir’den alınıp, Eskişehir ve civarında iskana tabi tutulmalarını önleyememiştir.

Tablo III’e göre, Kütahya, Eskişehir, Uşak, Karahisar (Afyon), Bilecik (Ertuğrul Sancağı) ile İnegöl, Bursa, Gemlik, Nazilli ve Salihli’de 103 köyde Karakeçili obaları meskundur. Bu 103 köyde 2856 hane, yani 14.521 kişi bulunmaktadır. Aşirete ait risaleye göre başlarında aşiret reislerinin bulunduğu Karakeçili cemaatlerinin adları ve buldukları merkez köyler şunlardır: Şazlı cemaati; Kır-avdan (Kütahya), Özbekli; Kuyucak köyü (Seyitgazi), Veliler; Bozdağ köyü (Eskişehir), Hacı Halil; Numan Oluk köyü (Seyitgazi), Akçainli; İsmailbey ve Çıkrık köyü (Emet), Poyrazlı; Yörükçinisi köyü (Söğüt), Karabakılı; Bahçecik Köyü, Bakras köyü (Bilecik), Toluzlu; Toluz Köyü (Domaniç), Sofuca köyü (Eskişehir)⁴³.

Görüldüğü üzere, sadece İç-batı Anadolu’nun bir kesimindeki yüzü aşkın Karakeçili cemaati tarafından iskan edilmiş köy bulunmaktadır. Dolayısıyla, sadece Kayı boyu ile münasebetleri dahilinde ve birarada bulunmaları sebebiyle incelemeye esas aldığımız Ankara, Urfa ve Hüdavendigar (Bursa) vilayetleri dahilindeki Karakeçili varlığı büyük bir yekun tutmaktadır(Bkz. Tablolar). Bu tesbit Osmanlı Türkiye’sindeki bütün Karakeçili aşiretlerinin ne denli bir nüfus büyüklüğüne ulaşabildiğini kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

⁴² Karakeçili Aşireti, s.7-14; h.1264 (1848/49), h.1285 (1869), h.1273 (1856/7) tarihli buyrultu suretleri.

⁴³ Aynı eser, s.15-22

Tablo I: TD.438'e göre (H.937/1530) Kasaba'ya bağlı Ankara Yörükleri

sıra	Cemaat	yeri	nefer	hasıl
1	Temürlü		13	425
2	Gök İshaklu		23	696
3	Kara Ahmedlü		60	713
4	Yaylalu		81	1813
5	Yaylalu-ı Diğer		24	739
6	Yaylalu-ı Diğer		12	350
7	Erişteci		62	440
8	Erişteci-i Diğer		18	420
9	Yaylalu-ı Diğer		10	148
10	Yaylalu-ı Diğer		14	195
11	Yaylalu	sakin der Kutluçimen	5	80
12	Oğulbeğlü		31	940
13	Azizbeğlü		24	997
14	Azizbeğlü-i Diğer		43	1367
15	Azizbeğlü	der M.Mühye	10	174
16	Toganlu		39	1076
17	Mikail		12	437
18	Toganlu-ı Diğer		12	220
19	Sandallu		80	
20	Delüler		36	1085
21	Hacılar		53	1839
22	Hacıbeğlü		45	1320
23	Tosboga		64	1459
24	Tosboga-i Diğer		72	138
25	Tosboga-i Diğer	der M.Kızılcaimür	22	432
26	Tosboga	sakin der M.Lala	16	224
27	Tosboga	sakin der M.Karış?	21	425
28	Köselər		28	1028
29	Ömerfakihli ve Yahşili		41	1595
30	Araclu		36	1134
31	Balıyurd?		39	1144
32	Tatarlu		15	277
33	Tatarlu-ı Diğer		14	177
34	Denizlü		11	354
35	Yörükkan		10	134
36	Gündoğmuşlu		72	1379
37	İshaklu		63	1727
38	Çakırlar		44	638
39	Yörükkan-ı Toylu		31	284
40	Günbeğ		17	198
41	İmranşah		63	1153
42	Karabatlı?		19	708
43	İshaklu		26	600
44	Oğulbeğlü-İ Diğer		4	58
45	Hamzalu		6	61

sıra	Cemaat	yeri	nefer	hasıl
46	Gündoğmuşlu-ı Diğer		13	165
47	Kayı		7	61
48	Çakırlı		3	75
49	İshaklı-ı Diğer		5	161
50	Kömürçi		3	49
51	İmransah-ı Diğer		5	58
52	Perakende		3	51
53	Sarubozi		15	414
54	Azizbeğlü		10	321
55	Evlilyadinli		50	1570
	Toplam*		1501	39959

Tablo 2: TD.76'ya göre (H.979/1571) Karakeçili'ye Tâbi Cemaatler

sıra	Cemaat	Açıklama	Yeri	nefer	hasıl
1	İmransah		M.Tokat ve gayri	76	1000
2	Oğulbeğli-i diğer	Karakeçili	M.Dikmen	15	70
3	Tosbağa		M.Konşi der Toturga	32	636
4	Kızılcaşehr	tabi-i Karakeçili		37	100
5	Yaylalu	der Karakeçili	K.Afşar	32	210
6	Evlilyadinlü? Tabi-i m.	Tabi-i m. (K.keçili)	Uğurlu Özü	60	1570
7	Saru Bozi Aykudoğlu	an Toşbağa	M.Ayşe	21	314
8	Tatarlu	an Karakeçili		42	527
9	Tosbağa		M.Lala tabi-i K.Keçili	38	124
10	Çakırlı	der Çukurcak	M.Eslemes ve gayri	46	538
11	Dögerlü	an Karakeçili	M.İğdecik (Balave Zirin)	16	250
12	Hacılar	an Karakeçili	Yenice Pınarı	58	1000
13	KaraAhmedlü (İshakhacılı)	an Karakeçili	M.Ayazlu Pınar	66	934
14	Balıyurd?	An Karakeçili	Yakank Dere	67	1000
15	Temirlü	an Karakeçili	M.İnpınar	26	500
16	Gök İshaklı	an Karakeçili	M.İshaklı		
17	Araçlı	an Karakeçili	M.Araçlı	32	300
18	Hacıbeğlü	an Karakeçili	M.Oğlakçı	33	1000
19	Delüler	an Karakeçili	Göktaş	40	100
20	Sandallu	an Karakeçili	M.Kargakavağı	94	2200
21	Kumrallu	an Karakeçili	der Çukurcak	23	250
22	Yaylalu-ı Diğer		M.Yatucak Tekye	29	350
23	Köseler	an Karakeçili	Acıkuyu	30	1000
24	Menteşeli		Yakacak	10	100
25	Perakende-i İshaklı	tabi-i Karakeçili	der Çukurcak M.mim.	38	1027
26	İshaklı		der Çukurcak M.Eslemes	31	1200
27	Saruhanlı	an Karakeçili	der Çukurcak	43	1350

* toplam rakamlarda defter hasılları esas alınmıştır. Buna göre:nefer: 1501; hane:900, mücerred:570, imam:18, muhassıl:10, sipahizade:3

sıra	Cemaat	Açıklama	Yeri	nefer	hasıl
28	Yörtikan-ı Toylu		der Çukurcak M.Gökdere	97	2550
29	Avcılar	an Karakeçili		110	3000
30	Azizbeğlü		M.Dikilitaş, Söğüdcük, Kutluteğin	148	3580
31	Ömerfakihlü ve Yahşilü		M.Karadere	32	800
32	Karataşlu	an Karakeçili	der m.(K.Keçili?)	13	55
33	Toganlu		M.Toganlu	46	1100
34	Tosbağa		Söğütözü ve gayri	164	1400
35	Sadi (Nadir)?	Tabi-i K.Keçili	der m.	14	100
36	Gündoğmuşlu		derÇukurcak M.Söğüdcük	126	2000
37	Azizbeğlü		M.Abdideresi der Murtazaabad ve K.İlipınar	29	852
38	İshaklu		der Çukurcak M.Eslemez	30	300
39	Çavuşlu		der M.Karakeçili	28	350
40	Yaylalu	tabi-i K.Keçili	nezd-i M.Bozözü	67	1430
41	Çakırlu		der Çukurcak M.Eslemez	42	438
42	Delüiler		der Çukurcak	28	450
43	Erişteci? Ve Saru Enbiyalu	an C.Yaylalu	M.Kırkpınar	73	1583
44	Erişteci-i Diğer	an C.Yaylalu	M.Gömüklüdere (Bozözü)	23	420
45	Perakende-i Karakeçili		der K.Balgat	10	50
46	Perakende-i Azizbeğlü		M.Ercik	12	100
47	Yaylalu		M.Kutluçimen	32	200
48	Azizbeğlü		Akçapınar tabi-i Kasaba	13	50
49	Tosbağa		M.Gözi der K.Keçili	36	600
50	Karakeçili		K.Pusad? tabi-i Kasaba	30	310
51	Tosbağa		M.Kızılcıca İmir	36	434
52	Toganlu		K.Öricek	33	220
53	Mikail	an C.Toganlu	M.Irkıyad n.d. Okyad?	31	350
54	C.Perakende-i M.Elvan		(M.Elvan der K.Keçili)	24	200
55	Yaylalu n.d. Kör Hamza		Akça İn der K.Keçili	28	110
56	Oğulbeğlü		M.Yaşağaç	55	840
	TOPLAM			2445	41792

TABLO III : XIX. Yüzyıl sonlarında İç-batı Anadolu'da iskan edilen Karakeçili cemaatleri

Mülhak olduğu liva kaza ve nevahinin ismi	Köyler	Nüfus Miktarı	Hane Miktar	Nüfus yekûnu	Hane yekûnu
Kütahya Sancağının	Kır-avdan	141	25		
Eskişehir Kazası	Yörük Karaca Viran	203	45		
	Arı Kaya	97	14		
	Yarımcı	135	26		
	Bozdağ	123	25		
	Kavacık	278	46		
	Turgutoğlu	58	12		
	Akçin	156	28		
	Akçayır	90	16		
	Monlaoğlu	272	48		
	Yörük Kartal	109	25		
	Eşen Karaca	57	12		
	Margı	258	43		
	Karacahisar	81	16		
	Akçakaya	135	28		
	YEKÜN	2193	409	2193	409
Eskişehirin Seyidgazi	Kuyucak	382	66		
Nahiyesi	Ayvacık	99	18		
	Musalılar	91	12		
	Karacalar	101	15		
	Üçbaş	58	13		
	Beş Saray	116	18		
	Göknebi	137	24		
	Gümüş	98	16		
	Akin	301	49		
	Göçen Oluk	114	13		
	Bahşayış	291	39		
	Tonra	82	13		
	Erikli	94	13		
	Nu'man Oluk	274	45		
	Çat Viran	150	28		
	Taşlık	201	28		
	İkiz Oluk	121	21		
	Yarısan	117	16		
	Kızgıl	71	15		
	YEKÜN	2899	462	2899	462
Kütahya etraf-ı şehir	Göçeri	129	20		
	Damlalı	125	25		
	Eğridere	165	28		
	Çakmak	93	17		
	Saray Köy	107	27		
	Bayram Şah	101	18		
	Gözle Oluk	65	14		
	YEKÜN	785	149	785	149
Kütahya'nın Emed	İsmail Bey Karyesi-	75	20		

Mülhak olduğu liva kaza ve nevahinin ismi	Köyler	Nüfus Miktarı	Hane Miktar	Nüfus yekûnu	Hane yekûnu
	Çıkrık				
Nahiyesi	Çakılı	83	35		
	Öyücek	45	20		
	İki Başlı	58	22		
	YEKÜN	261	107	261	107
Tavşanlı Nahiyesi	Çıkrık	175	45		
	Kozluca	100	30		
	Yaylacık	85	25		
	YEKÜN	360	100	360	100
Uşak kazasının	Kütüre ve Kavacık	180	48		
Pınar Nahiyesi	Düzkişla	30	10		
	Sorguncuk	40	57		
	YEKÜN	250	115	250	115
Sahib-iKara(ca)hisar sancağı	Basrioğlu	45	5		
Etraf Şehr	Timurlu	115	21		
	Sazak	75	11		
	Ali fakihoglu	175	40		
	Şerif oğlu	150	40		
	Fatmaoğlu	200	50		
	YEKÜN	735	142	735	142
Karahisarın Aziziye kazası	Akdere	115	25		
Han Barçın Nahiyesi	Karaağaca	250	38		
	Çamlı Bekir	35	10		
	Kuyu	45	15		
	YEKÜN	445	88	445	88
Sanduklu kazası	Davırkı	180	45		
	YEKÜN	180	45	180	45
Ertuğrul Sancağının	Kara gölet	197	80		
Nefs-i Yenişehir Kazası	Karaca Ali	105	35		
	Borçın	112	65		
	YEKÜN	414	10	414	180
Ertuğrul Sancağının	Avlanmış	250	44		
Söğüd Kazası	Darıdere	108	22		
	Yörük yayla	170	31		
	Kapanalan	106	12		
	Çaydere	270	35		
	Dutluca	308	55		
	Kaz Fındık Aşağı ve Yukarı	170	33		
	Gözalan	114	20		
	Yörükçinisi	188	30		
	İnceköy	122	23		
	Elmacık	60	13		
	Yukarıarmutlu	190	30		
	Aşağıarmutlu	114	20		

Mülhak olduğu liva kaza ve nevahinin ismi	Köyler	Nüfus Miktarı	Hane Miktar	Nüfus yekûnu	Hane yekûnu
	YEKÜN	2170	368	2170	368
Ertuğrul Sancağı	Senri	175	32		
	Bahçecik	86	18		
	Bayram Şah	204	35		
	Dumaz	110	20		
	Bakraz	310	50		
	Elmalı sagir	95	25		
	Kızılmeşe	95	25		
	Kızıltepe	65	15		
	YEKÜN	1140	213	1140	213
İnegöl Kazası	Yeni Yörük	250			
	Karacakaya	112			
	Tekye Deresi	115			
	Akbaşlar	75	19		
	YEKÜN	562	104	562	104
İnegöl Kazasının	Toluz	140	35		
Domaniç Nahiyesi	Tombay Çayırı	175	47		
	perakende	75	15		
	YEKÜN	477	114	477	114
Bursa vilayeti	Çataltepe	250	30		
mülhekatından	Gölbaşı	20	25		
	YEKÜN	450	55	450	55
Gemlik Kazası	Diş kaya	350	45		
mülhekatından	Meram ovası	300	40		
	YEKÜN	650	85	650	85
Aydın Sancağı	Kuyucak	100	10		
Nazilli Kazası	YEKÜN	100	10	100	10
Salihli Kazası dahilinde	Eminbey	200	50		
	Kaplan	250	60		
	YEKÜN	450	110	450	110
UMUMİ YEKÜN				14521	2856